

- [VECKANS FOKUS](#)
- [OPINION](#)

Yttrandefriheten på ett sluttande plan

Med små men envetna steg beskär Sveriges riksdag något av det viktigaste vi har – yttrandefriheten.

TEXT: NILS FUNCKE
PUBLICERAD 2023-04-16

BILD: TT

Sverige har länge varit en fristad för författare, journalister och medborgarrättskämpar i exil. I skydd av opinionsfriheterna kan de använda sin frihet för att skapa opinion för frihet i hemlandet. Skyddet försämrades 2015 då rätten att lämna uppgifter till utlandskorrespondenter i Sverige begränsades. Sedan 2019 är det lättare för svenska myndigheter att bistå andra länder med rättsliga åtgärder som till exempel förhör även inom yttrandefrihetsgrundlagarna. Med utlandsspioneribrottet 2023 avskaffades skyddet för uppgiftslämnare att slå larm om missförhållanden inom det internationella samarbetet och Sveriges samarbete med andra stater.

Detta är en argumenterande text. Alla åsikter är skribentens egna.

Därtill nu förslaget att straffbelägga gärningar som främjar, stärker eller understöder en terrororganisation. Regeringens första förslag avvisades av lagrådet som så bristfälligt att det inte dög för att ligga till grund för en lagstiftning. Det brast i tydlighet och förutsägbarhet. Undantagen för vilka gärningar som skulle anses försvarliga var oprecisa inte minst när det gällde utrymmet för journalistik. En ”alltför långtgående kriminalisering” enligt lagrådet som önskade ett rejält omtag.

Efter några arbetsdagar deklarerade justitieminister Gunnar Strömmer att regeringen lyssnat. Lagtexten var oförändrad men regeringen hade förtydligat i kommentarerna var den anser att gränsen ska dras mellan straffbara och straffria gärningar, (prop. 2022/23:73). Sedan propositionen överlämnades till riksdagen den 9 mars har det varit oroväckande tyst.

Balansakten är svår

Terrorbrott och andra gärningar som riskerar att beröva oss vår säkerhet, yttrandefrihet, föreningsfrihet och demonstrationsrätt ska vara straffbara. Men balansakten – frihet och restriktioner – är svår. Demokratin måste, för att inte avskaffa sig själv, blotta sig även för långtgående krav på systembyte och kritik.

Gränsdragningen mellan befrielseörelser och terrororganisationer där regeringen säger sig ha förtydligat har blivit luddigare. Regeringen skriver att ”olika handlingar som begås t.ex. av motståndsrörelser som i totalitära stater arbetar för införandet av ett demokratiskt samhällsskick ska i vissa fall inte betraktas som terroristbrott”. Som exempel nämns gärningar liknande de som utfördes av motståndsrörelserna under andra världskriget.

Regeringen helgarderar. Ovissheten om vad som ska utgöra ”olika handlingar ... i vissa fall”, vad som ska definiera en totalitär stat kompletteras med brasklappen att ”allvarligt våld mot individer och samhällen” ska kunna utgöra terrorbrott ”oberoende av våldets bakomliggande drivkraft”.

Regeln att våldshandlingar endast ska vara försvarliga om de syftar till att ersätta en totalitär regim med demokrati är i praktiken omöjlig att tillämpa.

Som regel är det ovisst vad som blir resultatet av en befrielsekamp. Historien kryllar av exempel där en diktatur ersatts av en annan. Iran 1979, Kuba 1965, Ryssland 1917, Zimbabwe 1980 är några exempel. Vietnam 1972 ett annat.

I Vietnam kunde man ana att USA:s quislingregering skulle ersättas med en totalitär regim.

En regim som därtill kom att bedriva ett aggressionskrig mot Kambodja.

Med regeringen logik skulle FNL:s motstånd mot Saigon-juntan sannolikt ha definierats som terrorism och inte befrielsekamp. Därmed skulle FNL-grupperna i Sverige ha ansetts befrämja och understödja terrorism genom insamlingar och opinionsbildning för Vietnam.

Gränserna är flytande

Enligt regeringen ska det inte vara straffbart ”att enbart uttrycka en åsikt eller sympatier till förmån för en terroristorganisation eller dess ideologi”. Ordinär journalistisk ska fredas. Men bara om ”den inte utgör propaganda” och inte ”syftar till att påverka människors åsikter, värderingar eller handlingar i en bestämd riktning”.

Såväl nyhets- som opinionsjournalistik påverkar människors åsikter. Gränserna mellan journalistik, opinionsbildning och propaganda är flytande och regeringen förmår inte ens med grova penseldrag ge domstolarna vägledning inför kommande prövningar vad den anser bör vara vad. Ovissheten kvarstår också vad en wallraffande journalist straffritt får göra för att infiltrera en organisation eller dess verksamhet på internet.

Förslag som riksdagen förväntas anta når inte upp till de krav på tydlighet och avgränsning som normalt ställs på en strafflagstiftning som begränsar opinionsfriheterna.

Gäller att vara på sin vakt

Utöver opinionsfriheterna i regeringsformen finns två grundlagar, tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. De utgör ett skyddande paraply för yttranden som inte får

framföras vid t.ex. en demonstration. Skyddet omfattar bland annat tryckta skrifter och webbplatser med utgivningsbevis.

Det extra starka skyddet innebär att samhället inte får vidta några åtgärder innan ett offentliggörande och då endast enligt en särskild ordning med bland annat juryprövning. Endast yttranden som till exempel utgör hets mot folkgrupp, olaga våldsskildring och uppvigling kan åtalas.

Den som i exil eller i solidaritet i grundlagsskyddade medier ger uttryck för starka känslor och åsikter om regimer och situationen i andra ges därmed ett långtgående skydd. Det gäller även den som lämnar uppgifter till sådana publiceringar.

Men i framtiden gäller att vakta sin tunga extra noga.

Gränsen för när en beskrivning eller åsikt utgör uppvigling är allt annat än skarp. De nya brotten utlandsspioneri och terrorbrottet kan användas av andra stater för att förmå svenska myndigheter att agera. Anonymiteten hos uppgiftslämnare riskerar att röjas och utgivare att åtalas. I sin förlängning skulle enskilda kunna utlämnas för att upprätthålla det internationella rättsliga samarbetet.

Visst kan det ses som en konspiratorisk tanke. Men med ett försvagat konstitutionellt skydd, konturlösa brottsbeskrivningar och vaga undantag blir det svårare för en regering att stå emot när andra länder kräver åtgärder mot ”sina” terrorister. Ett tryck som kan få Turkiets press på Sverige i dag att framstå som en svalkande bris.

Sammantaget har Sverige som en möjlig fristad för politiker, författare och journalister på flykt naggats i kanten.

Nils Funcke är författare och journalist med yttrandefrihet som specialitet.

***

Läs även: [Det största ingreppet i yttrandefriheten på länge](#)

Läs även: [Håller Sveriges yttrandefrihet för beredskap och krig?](#)

TEXT: NILS FUNCKE

PUBLICERAD 2023-04-16